

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

—•••—
Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İdjtihad» Constantinople

—•••—
Téléph : 20865

xxviiième ANNÉE

15 Octobre 1932

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 355

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdlısı

5 liradır

ADRES

—•••—
Cıgaloğlunda İctihad Evi

—•••—
Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi sekizinci sene

15 Teşrini evvel 1932

bayat yumurtaları sandığın altına , tazelerini üstüne koyarak İtalyaya sevk etmek ayıbını irtikâb etmiş, bunun üzerine emniyyet münse-lib olmuş , İtalya yumurta satın alıcısı Türkiye ye kapısını kapamış. Şimdi yumurtayı Yuna-nistandan almaktadır . Fakat Yunanistanın , İtalyayı doyuracak kadar yumurtası olmadı-ğından bizden ucuz ucuz mübayı'a ediyor ve yunan yumurtası namile İtalyaya sevk ediyor. İki sene evvel bu mes'eleden Türk Ocağında verdiğimiz bir konferansda bertafsil bahs etmiş-dik. Dahili Matbu'at, mahsullerimizin dahilde de sarf olunmasını te'min etmeye çalışsın ve ça-lışalım . Fakat asıl iş mahsullerimizin haricde revacını te'min etmektir . Biz bu iş için her sene bir milyon liranın sarf olunmasını hiç çok görmeyiz . Çünkü bu bir milyon lira on milyon lira getirir . Biz bu propağandaların usulünü yaratmak için kafa patlatmaya da muhtac de-ğiliz . Fransızların , Almanların , İngilizlerin , İtalyanların ve bâ husus Japonların mal sürmek usullerini tatbik etmekle iktifa ederiz. Büyük müesseselere meccânî nümuneler fakat keriman

hanımdan bahs etmeksizin, ciddî bir tavr ile Prospectus ler göndermek , ticarî,iktisadî ga-zete ve mecmu'aların birer sütun veya sahife-sini isticar etmek ilâh... gibi tedbirleri muhte-rem « Millî iktisad ve tasarruf cem'iyyeti » âzası kardeşlerimiz derpiş etmişler midir? bunün için para lâzım, bu parayı kim verecek ? İktisad Vekâleti budesi mi ? Hayır . Bunu hatırdan bile geçirmeyiz ; büyük ihracat mahşulâtının mustahsillerinin münevver teşkilâtı . Bu mü-nevver teşkilâtı kim verecek münevver kafalar, yakını ve uzağı eyi görmeye muktedir gözler! Büyük Türkiye dostu E. Herriot İlim ! İlim ! vatan için « devayî kül » İlimdir diyor . Biz bunu da kâfi görmiyoruz. Biz İlim ve yürek ! diyoruz . Umûmî selâmet ve sa'adet için titreyen yürek ! Muhabbetsiz ilm neye yarar ? muhabbet ilimi de yaratır. Muhabbet büyüktür , onun yaratmak ve yaşatmak kuvveti güneşin yaratmak ve yaşatmak kudretinden büyüktür. Güneş muhabbetin timsalidir .

7 Teşrinî evvel 1932 **İctihad**

BEYAZ KÖMÜR [*]

Ruhu, siyah kömür olan « Demiryollar » in mecmu'asında beyaz kömürden bahs etmek mahalsiz görülmüş ve hattâ okuyucuları yora bilmek isti'dadında olan yeknesık ve yek eda [Monotone] bir mutala'a sahasına, ferah verici ve eğlendirici beyaz çiçekler manzarası vere bilir :

Bu günkü medeniyetin ve bilhassa bu günkü terakkinin şi'arı, tek bir kelime ile ifade edilmek icab etse o kelime **sür'at** kelimesi olmak lâbuddür; iki kelime ile ifade edilmeye müsa'ade olunursa bu kelimeler « **sür'at** » ve « **konfor** » kelimeleri olmak icab eder.

Sür'atın anası muharrik kudretidir. Koforu yapan da bu tahrik edici kudretin fa'al hale girmesidir .

Muharrik kudretin en mühim menba'ı taş kömürüdür. Taş kömürü, güneşin « Energie » sinin, [Energie solaire] in mahzenlerindendir . Bir şa'irimiz onun hakkında « dışı kara kış , içi nev bahar » demişdi . Taş kömürünün ne kadar ucuz, ne kadar çalışkan bir işçi olduğunu bundan evvelki nushalardan birinde [De-miryollar mecmu'ası sayı: 74] anlatmışdık : 15 kuruşluk taş kömürü işçinin gördüğü işi , insan işçiye gördürmek lâzım gelse aynı iş için 7500 kuruş vermek lâzım gelecektir . 15 ku-ruşla 7500 kuruş arasındaki farkın azameti gözlemlere çarpacak derecededir. Fakat taş kömürü bitmez tükenmez bir hazine değildir. Yanan kömür, tekrar kömür olmaya gitmez.

Siyah kömürün mevcudu her gün azalıyor ve siyah kömürün istihlâk mikdarı her sene azim mikdarda artıyor. Bu keyfiyyet, ya'ni bri

[*] « Demiryollar Mecmu'ası » ndan .

tarafdan kömürün azalması, diğer taraftan kömür istihlâkinin çoğalması sanayi' erbabını bihakkin düşündürüyor. Bundan başka kömür ma'dınleri kuyularında işlemek, beşer ırkı için tevliid ettiği kazalar ve «Ankilostomiase» gibi hastalıklar i'tibarile olduğu kadar sıhhi nokta'î nazardan da düşünülecek bir mesele teşkil etmektedir.

Siyah kömürün tükenmeye yüz tutması ve istihsal ve naklindeki zahmet, sanayi' erbabının ve büyük harp ve ticaret donanmaları sahiblerinin nazarlarını Petrol üzerine çevirmişdir. Bu gün Irak ve Musul demek petrol ve yine petrol demektir.

Taş kömüründen ve petrol dan sonra en mühim muharrik kudret olarak beyaz kömür gelir. Beyaz kömürden murad, «kudreti me-yahiye - Force hydroligue » ta'bir edilen, su cereyanı veyahud suyun yüksekten düşmesi ve suyun tazyığı olduğu ma'lûmdur.

(L'illustration) gazetesi (La houille blanche) sernamesi altında ve bir çok resimler ve haritalar, krokiler, istatistiklerle mücehhez olan ve bu nefis mecmu'anın yirmi sahifesini dolduran ilmî bir makale neşr etmiştir. Bu makalenin derc olunmasının vesilesi, (Grenoble) şehrinde açılmış olan beyaz kömür sergisi idi.

Bu makaleyi tamamen tercüme ve bütün haritalarile, resimlerle, krokilerle, istatistiklerle derc etmek isterdik. Fakat bu kadar geniş bir yerin, hususî mecmu'ada bize verilmeyeceği aşîkârdır. Verilse de Fransa toprağına a'id bu tafsilatdan az istifade edebilirdik.

Pek kuvvetli ma'lûmat ve ihticacat ile zinde olan bu makalenin muharriri (M. F. Honoré) dir. «Büyük bir Fransız ihtir'ı» dediği «beyaz kömür»den muharrik kuvvet ve elektrik istihsalinin tatbikatı içinde, İsviçre de senelerce ihtiyarî menfa hayatı yaşamışdık. Genève şehrinin tenvir eden Genève şehrindeki ve civarındaki fabrikaları işleten, fırınları ısıtan, (Rhône) nehrinin «kudreti me-yahiye» sidir. Bu kudreti me-yahiye (Haute pression) ya'ni yüksek tazyik namile kısmen doğrudan doğruya işler ve (Turbine) leri tahrik eder:

Bir kursun kalemi kalınlığından daha aşağı bir incelikde olarak çelik bir ağızdan çıkan mü-zayyak su, üç beygir kuvveti ile işleyebilen tab' makinamızı tahrik ederdi. İctihad kütüphanesi külliyyatının **Chillon Mahbusu, Hükümdar ve Edebiyat, Kahriyyat, İstibdad** gibi ilk kitapları (Genève) in beyaz kömürile va'ni (Rhône) nehrinin kudreti me-yahiyesile tahrik olunan tab' makinamızda basılmışdır.

Beyaz kömürün en çok sına'î tatbikatı, tahrik ettiği (Transformateur) ler ve (Dynamo) larla mutahassıl elektrik kuvvetiledir.

Kudreti me-yahiye, bir def'a elektrik kudretine tahvil olundu mu bu kudret tellerle, yüzlerce kilometre mesafelerde bulunan köyleri tenvir, fabrikaları tahrik, fırınları teshin eder.

(Genève) şehrini (Haute Savoie) nin (Annemasse) kasabasına bağlayan elektrik tramvayını (Rhône) nehri yürütür. (Lac Léman) ın etrafını geceleri nura gark eden yine bu beyaz kömürdür. M. Honoré diyor ki «bir kaç manetle müzeyyen bir mermer levhanın arkasına 10,000 ve hattâ 100,000 beygir kuvvetinde bir elektrik kudreti saklanabilir ve bütün bir şehri tenvir veya bir sürü darüssana'ayı, elektrik tramvaylarını ve elektrik demiryollarını tahrik etmek ve dağların başlarına kartal yuvaları gibi saçılmış köşklerin, şatoların, villaların elektrik lâmbalarını yakmak için bu manetlerden birini çevirmek kifayet eder.»

İlim gözüle bakılırsa, tabi'atın hazinelerle dolu olduğunu görürüz. İş, bu ni'metlerden mütena'im olmaya **Salihûn** olmamızdadır.

M. Honoré ne güzel söylüyor:

«Bu kudret, tabi'at tarafından bize verilmiştir. Bizim için bunun mahsulünü almakdan başka yapılacak bir şey yoktur. Bütün bir şehir tenvir, derece'î harareti güneşin derecesi hararetine az yaklaşan fırınları teshin, sayılmaz derecede çok makineleri tahrik etdikden sonra, bir lâhza esir olan su damlası, sele avdet eder, oradan da kudretinin ebedî da'iresine

tekrar girmek üzere bir bulut vasıtasıyla cumudiyesine rü'at eder.»

Bu satırlarda, istiğrak engiz bir şi'irin şi'arı yok mudur? ve hâkim « Ömer Hayyam » ın :

قطره بکریست که از بحر جدائیم هم ،

بحر بر قطره بخندید که ما ئیم هم ،

در حقیقت دگری نیست خدائیم هم ،

لیک از جنبش یک نقطه جدائیم هم . [*]

rubai'sini hatırlatmaz mı ?

(M. F. Honoré) beyaz kömürün tahrik ettiği (Turbine) ler hakkında uzun izahat veriyor. Fransanın beyaz kömür cihetile pek zengin olduğunu gösteriyor. 1 Kânunı sani 1924 tarihinde Fransa hükûmetinin neşr ettiği istatistige nazaren bugün Fransanın beyaz kömürden istihsal ettiği beyğir kuvvetleri mecmu'u 1,065,000 dir. Halbuki Fransada mevcut beyaz

kömürün ha'iz olduğu beyğir kuvvetleri mecmu'u 10,300,000 dir .

Fakat aynı istatistik daha 461,000 beyğir kuvvetinde be -

yaz kömür kuvvetinden istifade etmek için inşaatın başlanmış olduğunu kayd ediyor . Ayrıca 5,433,000 beyğir kuvvetinde beyaz kömürden istifade etmek için projelerin de hazırlanmış olduğu dermeyeran ediliyor .

Beyaz kömürün sına'î tatbikatı bilhassa elektriğe tahvilinden sonra yapılıyor. 1 beyğir kuvveti = 0.0736 kilovattır . Bina'en'aleyh 1 kilovat elektrik = 1.36 beyğir kuvveti demektir . On milyon beyğir kuvvetinin ne müdhiş mikdarda kilovat elektrik kuvvetine tekabül ettiği kolay anlaşılır .

[*] Tercemesi : Damla, denizden ayrı düşdüm diye ağladı . Deniz damlaya gülüb , her ikimiz de su değil - miyiz? . dedi Hakikatde gayır yokdur , cümlemiz HUDA'ı yiz ancak bir noktanın hareketile birbirimizden cüda olmuş görünüür . Acem harflerine göre « huda » kelimesindeki (ح) harfinin noktası alta düşünce (ج) harfi meydana gelir ve bu suretle acemce huda kelimesi cüda olur demek istiyor.

Fransa da , İsviçre de , Almanya da , Avusturya da büyük darüssana'alar beyaz kömür ma'denlerine civar yerlerde te'sis olunmuşdur. Oralarda gezerken her şey'in sudan hayat aldığı görülür.

Ma'lûmdur, ki İtalyanın siyah kömür ma'denleri yokdur, bu cihetle İtalya İngiltereye, Almanyaya ve birazda Fransaya bağlıdır, bunlar İtalyaya kömür vermezlerse İtalya mahv olur. Bu sebeple İtalya diktatörü Mussolini hükûmeti Şimali İtalyanın beyaz kömürlerinden büyük bir mikyasda istifade etmiş ve şimali İtalyanın fa'aliyyetini beyaz kömürle te'min etmişdir .

Şimdi nazarımızı vatanımıza çevirelim :

Türkiye mizde beyaz kömür ma'denleri, başka memleketlere gıpta verecek kadar çokdur . Düşen büyük suların veya sür'atle akan nehir-

lerimizin hesabını bilmeliyiz .

Kemaliye

kazasının Kadı Gölünden aşağıya pür velvele su - kut eden mu'az - zam şelâle, bütün El'aziz vilâyetini

ŞA'İRİN ELİ

**Çiçekler öpdüm alevden dudaklar üstünde:
Mekamı naze mu'attar niyazlar geldi ;
Bu el ki abı hayat oldu , akdı çöllerde
Birinci fecre zuhur emrini veren Eldi .**

3 Temmuz 1931

A. D.

tenvire ve elektrik tramvayları yapılsa bunları tahrike ve fırınları teshine kâfi elektrik kudreti istihsal etmeye amadedir .

(Trabzon)a bundan on yedi sene evvel yaptığım tedkik seyahatinde (Trabzon) un (Değirmen dere) suyundan istifade edilerek elektrikle tenvir edilebileceği ve bu sayede petrol bedeli olarak Rusyaya vermekde olduğumuz binlerce altının bizde kalacağı riyazî hesab ile ve mütehassısların re'y ve nazarının istişaresile hesab edilmiş ve o zaman çıkan (İçtihat) nushalarında bertafsil yazılmışdı .

Kezalik, memleketim olan El'aziz Vilâyeti merkezine 40 ilâ 45 kilometre mesafede , **Kömür Hanı** nın civarında **Şakşak** boğazından geçen **Furat** nehri 20 ilâ 25 metre irtifa'ından aşağıya sukut eder.

Büyük Harp esnasında burada fennî ve iktisadî tedkikat yapmış olan **Alman** müte -

hassıslar sukutu meyahdan istifade edilerek istihsal olunacak azim elektrik kudretinin , **El'aziz** den **Haleb** e kadar bütün Vilâyet merkezlerini ve civarlarını tenvir ve makine - lerini tahrik etmeye ve **El'ziz** den **Haleb** e kadar elektrikle müteharrik bir tramvay ve hattâ elektrikle tahrik olunur bir **Demiryolu** işletmeye kâfi geleceği neticesine varmışlardı.

Vatanımızın her tarafı nurlu cehd ve himmetler bekleyen ve tükenmek bilmiyen feyz ü refah menba'larile doludur.

Baş Vekilimiz İsmet Paşa bundan bir kaç sene evvel irad ettikleri bir nutuk da :

« **Şimdiye kadar pek çok şeyler yapılmış olabilir; fakat bunların hepsi milletin bünyesinde ve vatanın sine - sinde vücade getirilmesi lâzım gelen inkişaf için ancak bir ibtidadan ibaret -** » diyorladı ve bu sözler ile, mutlaka bu nevi' me'asiri fenniyyeyi murad ediyorlardı.

Bizim nehirlerimiz, ma'denlerimiz, orman - larımız, bağçelerimiz, denizlerimiz her ihtiya - cımızı te'min edecek ve bizi maddeten ve ma' - nen en kuvvetli milletler hizasına yükseltecek vaz'iyet ve kıymetdedir ve bu yükselme azmimiz mertebe'i kemaldedir .

Dr. AB. DJ.

KARİ'LER SÜTUNU

İçtiha dın « İşimiz Bitmemiştir » unvanlı özlü baş makalenizi okudum . 1926 senesinde Türk gençliğini şark ve garbden gelen muzur cereyanlardan korumak, a'ile ve mektep hari - cinde gençlerimiz için fikrî bir toplanma yeri olmak ve Türk ocağı disiplinine tabi' o'mak üzere teşkil ettiğimiz « Gençlik Encümeni » hak - kindaki bir temnniminin ma'tufu yanlış olarak tesbit edilmiş olmakla bu hususdaki şu tevzihi - min ilk nushanızda aynen dercini rica ederim . Sizinle bahs ettiğimiz tramvay mülakatını ha - tırlarsınız ki bundan beş sene evvel Amerika gençler cem'iyetinin yıllık mesa'isinin göster - mek üzer tertip ettiği sergi ve çaydan dönüşte vaki olmuştu . O vakit size demiştimki « Mem -

استاد قضا پرور ، عظیم شہر عبادہ جوناہ جی
انف صلاہتہ نقدہ اعتراسہ ۱۹۴۵
توقار زناہ
ازہ

Tokadî zade merhum Şekib Bey

leketimizde İstanbul halkından on binlerce lira yardım gören tesisat bu teşekkülün mesai muhassılasını gördük ; buna mukabil bizim açtığımız gençlik encümeni ancak o vakit **Hü - kümetden tahsisat** alan Türk Ocağı merkez umumisinin verdiği binbeşyüz liradan gayri kimseden muavenet görmedik halbuki di - ğer memleketlerde ve şu gözümüzün önündeki eenebî kulübüne zenginlerin büyük yardımlarda bulunduğunu görüyoruz , yardımsız cemiyetler inkişaf edemezler , meselâ bizim encümenin ispor salonuna ihtiyacı vardı, paramız olmadığı için yaptıramadık, ancak müsamere ve konfe - ranslarla iktifa ettik, o da o vakitki idare hey - etinin yardımı ile oldu . « Benim bu sözlerime karşı siz şahsî teşebbüsün kâfi geleceğini söyle - miştiniz yine söylüyorsunuz .

Encümen teşebbüsü şahsî kuvvetinin mev -